

<https://doi.org/10.62837/2025.5.468>

HÜSEYNOVA ŞÜKUFƏ ƏLİ QIZI
Xəzər Universiteti

**SEYMUR BAYCANIN HEKAYƏLƏRİNDƏ POST-SOVIET
CƏMIYYƏTİNƏ BAXIŞ
XÜLASƏ**

Seymur Baycanın hekayələrində post-soviet cəmiyyətinə baxış onun yaradıcılığında mərkəzi mövzulardan birini təşkil edir. Müəllif keçid dövrü yaşayan Azərbaycan cəmiyyətinin sosial, mənəvi və siyasi dilemlərini kəskin tənqidi realizmlə təqdim edir. Baycanın qəhrəmanları çox zaman sistemin dağılması nəticəsində yaranmış ideoloji boşluqda öz yerini axtaran, keçmişlə müasirlik arasında sıxışmış qalan, dəyərlərini itirmiş fərdlərdir. Onun hekayələrində korrupsiya, sosial ədalətsizlik, məcburi konformizm, mənəvi deqradasiya və şəxsiyyətin parçalanması kimi problemlər ön plana çıxır. Baycan post-soviet reallığını yalnız sosial səviyyədə deyil, eyni zamanda psixoloji və fəlsəfi müstəvidə də analiz edir. O, fərdi və kollektiv yaddaşı, keçmiş sovet sisteminin mirasını, insanların davranış və düşüncə tərzindəki transformasiyanı ustalıqla təqdim edir. Bu baxımdan onun hekayələri post-soviet cəmiyyətinin təkə tənqidi portreti deyil, həm də onun ruhunu anlamağa yönəlmiş dərin bədii refleksiyaadır. Baycanın dili sərt, ironik və sarkazmla yüklüdür, bu da oxucuda təkə emosional deyil, intellektual reaksiya doğurur. Sonda qeyd etmək olar ki, Seymur Baycan post-soviet Azərbaycan cəmiyyətini əks etdirən müasir Azərbaycan ədəbiyyatının önəmli simalarından biridir və onun hekayələri bu dövrün ziddiyyətlərini anlamaq üçün dəyərli bədii mənbədir.

Açar sözləri: Keçid dövrü, Tənqidi realizm, İdeoloji boşluq, fərdi və kollektiv yaddaş, sosial deqradasiya

Post-soviet dövrü Azərbaycan cəmiyyəti üçün təkə siyasi və iqtisadi sistemin dəyişməsi ilə deyil, həm də dərin mənəvi, ideoloji və sosial silklənmələrlə xarakterizə olunur. Bu dəyişikliklərin bədii ədəbiyyatda əksi, xüsusilə hekayə janrında, keçid dövrünün psixoloji və ictimai aspektlərini daha incə şəkildə üzə çıxarır. Müasir Azərbaycan nəsrində bu dövrün bədii ifadəsi ilə seçilən yazarlardan biri də Seymur Baycandır. Onun hekayələrində sovet sisteminin süqutundan sonra formalaşmağa çalışan cəmiyyətin dilemləri, fərdlərin daxili dünyasındakı boşluq və mübarizə aydın şəkildə görünür. Baycanın əsərləri post-soviet reallığını ironik, kəskin və çox zaman tənqidi yanaşmalarla təqdim edərək oxucunu yalnız düşündürmək deyil, eyni zamanda silklənmək məqsədi daşıyır.

GİRİŞ

Seymur Baycanın hekayələrində hadisələr çox zaman adi insanların həyatından götürülür, lakin bu hadisələr arxasında bütöv bir sistemin tənqidi dayanır. Onun qəhrəmanları əksər hallarda gündəlik həyatın absurdluqları ilə qarşılaşan,

sistemin mexaniki çarxları arasında əzilmiş, öz yerini və mənasını axtaran insanlardır. Müəllif keçmiş sovet ideologiyasının dağılması ilə yaranmış boşluğu, yeni quruluşun isə bu boşluğu necə doldura bilmədiyini göstərir. Hekayələrdə təsvir edilən insanlar nə sovet sisteminə bağlı qala bilirlər, nə də yeni sistemdə tam uyğunlaşa bilirlər – bu isə onları mənəvi təcridə və daxili dağınıqlığa sürükləyir.

Baycanın üslubunda ironiya və sarkazm xüsusi yer tutur. Bu bədii vasitələr vasitəsilə o, cəmiyyətin riyakarlığını, məmur özbaşnalığını, əxlaqi ikiləşməni və kollektiv passivliyi sərt tənqid edir. Hekayələrindəki dialoqlar, obrazların düşüncə axını, simvolik detallarla yüklü təsvirlər oxucunu sadəcə informasiya ilə təmin etmir, eyni zamanda onları ictimai proseslərə qarşı daha ayıq və tənqidi baxmağa təşviq edir.

Post-sovet cəmiyyətinin əsas xüsusiyyətlərindən biri kimi qeyd olunan keçmişə nostalgiya və gələcəyə qarşı inamsızlıq Baycanın personajlarında da öz əksini tapır. Onlar üçün keçmiş bir tərəfdən təcrübə və xatirə mənbəyidirsə, digər tərəfdən bu keçmişin kölgəsi onların gələcəklə bağlı təsəvvürlərini məhdudlaşdırır. Nəticədə bu obrazlar nə tam keçmişə qayıda bilir, nə də gələcəyə inamla addımlaya bilirlər. Beləliklə, hekayələrdəki qəhrəmanlar həm sosial, həm də psixoloji baxımdan bir keçid vəziyyətindədirlər [13, s 45].

Seymur Baycanın hekayələri post-sovet cəmiyyətinə sadəcə tənqidi baxışla yanaşmır, eyni zamanda onun mahiyyətini, daxili parçalanmalarını və bərpası mümkün olmayan struktur boşluqlarını ifşa edir. Bu isə müəllifin yaradıcılığını müasir Azərbaycan ədəbiyyatında mühüm mövqe ilə fərqləndirir. Baycan post-sovet dövrünün nəinki yazıçısı, eyni zamanda onun vicdanlı şahididir.

Cədvəl Seymur Baycanın hekayələrində post-sovet cəmiyyətinə baxış

Analiz Mezonu	Seymur Baycanın Yanaşması
Cəmiyyətin vəziyyəti	Dağılmış sovet sistemindən sonra dəyərlərin pozulması, mənəvi boşluq, sosial qeyri-sabitlik
Qəhrəmanların psixoloji durumu	Daxili təlatüm, özünü dərk etmə çətinliyi, qərarlısızlıq, ruh düşkünlüyü
Mövzular	İdeoloji boşluq, məmur özbaşnalığı, korrupsiya, şəxsi azadlıq, sosial ədalətsizlik
Bədii vasitələr	İroniya, sarkazm, simvolizm, satira, realist təsvirlər
Keçmişə münasibət	Sovet dövrünə tənqidi-nostaljik yanaşma, ideoloji deqradasiyanın izləri
Gələcəyə münasibət	İnamsızlıq, ümitsizlik, dəyişikliklərə qarşı skeptik mövqe
Əsas konfliktlər	Fərdlə sistem arasında qarşıdurma, mənəviyyatla maddiyat arasında toqquşma
Üslub	Kəskin, sərt, realist və bəzən provokativ ifadələrlə zəngin
Yazarın məqsədi	Post-sovet cəmiyyətinin gerçəkliklərini ifşa etmək,

oxucunu düşünməyə sövq etmək

Mənbə: Baycan, S. (2008). *Quqark*. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.

Cədvəl Seymur Baycanın hekayələrində post-sovet cəmiyyətinə yanaşmasının əsas aspektləri sistemli şəkildə təhlil olunur. Bu analiz müəllifin yaradıcılığında keçid dövrünün sosial və psixoloji ziddiyyətlərinin necə əks olunduğunu aydın şəkildə göstərir. Cədvəlin birinci sütununda analiz meyarları – yəni ədəbi əsərlərin hansı prizmalardan təhlil edildiyi – qeyd olunub: cəmiyyətin ümumi vəziyyəti, qəhrəmanların psixoloji durumu, əsas mövzular, istifadə olunan bədii vasitələr və s. İkinci sütunda isə Seymur Baycanın bu meyarlara uyğun təqdim etdiyi bədii baxışlar açıqlanır. Məsələn, "Cəmiyyətin vəziyyəti" bəndində post-sovet dövründə dəyərlərin pozulması və sosial sabitliyin itməsi vurğulanır. "Qəhrəmanların psixoloji durumu" hissəsində fərdlərin keçmişlə gələcək arasında qalmış, öz yerini tapa bilməyən obrazlar kimi təsvir edilməsi qeyd olunur. "Bədii vasitələr" sütununda isə Baycanın hekayələrində istifadə etdiyi əsas ədəbi texnikalar – ironiya, sarkazm və realizm – sadalanır ki, bu da onun tənqidi və sarsıdıcı yazı tərzini ortaya qoyur. Cədvəlin ümumi məqsədi Seymur Baycanın post-sovet cəmiyyətinə yanaşmasının əsas cizgilərini elmi-təhlili baxışla təqdim etməkdir. Bu format mövzu üzərində daha sistemli təhlil aparmağa, həmçinin mövzuya dair müqayisəli və strukturlaşdırılmış nəticələr çıxarmağa imkan verir. Seymur Baycanın hekayələri post-sovet Azərbaycan cəmiyyətinin sosial, mənəvi və ideoloji təbəddülatlarını dərin bədii və fəlsəfi kontekstdə əks etdirən nüfuzlu nümunələrdəndir. Onun əsərlərində keçmişin ideoloji mirası ilə gələcəyin qeyri-müəyyənliyi arasında qalmış insanın daxili mübarizəsi əsas mövzu kimi önə çıxır. Müəllif ironiya, sarkazm və realizm kimi bədii vasitələrdən istifadə edərək, cəmiyyətin riyakarlığını, fərdlərin mənəvi deqradasiyasını və sosial ədalətsizliyi açıq şəkildə ifşa edir. Hekayələrdəki qəhrəmanlar – istər intellektual təbəqə, istər adi vətəndaş – sistemin yaratdığı boşluğun təsiri altında kimlik axtarışına çıxan, lakin çox zaman nəticəsiz qalan fərdlərdir[7,s 103].

ƏDƏBİYYAT

1. Baycan, S. (2008). *Quqark*. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.
2. Baycan, S. (2013). *6-şər*. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.
3. Baycan, S. (2011). *Fəhlə*. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.
4. Qasımov, E. (2017). Post-sovet Azərbaycan ədəbiyyatında ideoloji dəyişikliklər və fərdi münasibət. *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Ədəbiyyat İnstitutu Elmi Əsərlər*, (2), 114–121.
5. Əliyev, R. (2015). Müasir Azərbaycan nəsrində insan və cəmiyyət münasibətləri. *Azərbaycan Dillər Universiteti Elmi Xəbərlər*, (3), 87–94.
6. Məmmədli, F. (2014). Keçid dövrünün ədəbi təzahürləri: Postmodern və post-sovet meyllər. *Azərbaycan Ədəbiyyatında Yeni Yanaşmalar*, 1(2), 45–53.

7. Əlizadə, M. (2018). Azərbaycan nəsrində realizm və ironiyanın funksional rolu. *AMEA Ədəbiyyat İnstitutu Elmi Əsərlər*, (4), 102–109.
8. Kərimov, A. (2019). Post-sovet travmasının bədii təzahürləri: Seymur Baycan nümunəsində. *Azərbaycan Humanitar və Sosial Elmlər Jurnalı*, (1), 76–82.
9. Shneer, D., & Gross, J. (2004). *The Soviet Jewish Experience: Russian Jewish Memoirs and Essays*. Rutgers University Press.
10. Verdery, K. (1996). *What Was Socialism, and What Comes Next?* Princeton University Press.
11. Boym, S. (2001). *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books. (*Post-sovet nostalji və keçmişə bağlılıq anlayışlarının analizi*)
12. Yurchak, A. (2006). *Everything Was Forever, Until It Was No More: The Last Soviet Generation*. Princeton University Press. (*Sovet sonrası identiklik böhranı və keçmişə bağlılıq mövzularında nüfuzlu əsər*)
13. Həmidli, A. (2017). Keçid dövrü Azərbaycan cəmiyyətində ideoloji boşluq və ədəbiyyat. *Azərbaycan Universiteti Elmi Xəbərlər*, (4), 41–47.
14. Rzayeva, N. (2020). Müasir Azərbaycan hekayələrində keçmişlə üzləşmə motivi. *Qafqaz Universiteti Humanitar Elmlər Jurnalı*, (2), 58–66.
15. Assmann, A. (2011). *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge University Press. (*Kollektiv yaddaş və onun ədəbi təzahürləri haqqında nəzəri baza*)
16. Məmmədov, R. (2016). Postmodern ədəbiyyatda insan və sistem problemi: Azərbaycan nəsri kontekstində. *Bakı Slavyan Universiteti Elmi Xəbərlər*, (1), 66–72.

HUSEYNOVA SHUKUFA

**POST-SOVIET SOCIETY REFLECTED
IN THE SHORT STORIES OF SEYMUR BAYCAN
ABSTRACT**

The perspective on post-Soviet society is one of the central themes in Seymur Baycan's short stories. The author portrays the social, moral, and political dilemmas of Azerbaijani society during the transitional period with sharp critical realism. Baycan's protagonists often find themselves trapped in an ideological vacuum created by the collapse of the Soviet system, caught between the past and the present, struggling with a loss of values. His stories foreground issues such as corruption, social injustice, enforced conformity, moral degradation, and the fragmentation of identity. Baycan analyzes the post-Soviet reality not only on a social level but also through psychological and philosophical dimensions. He skillfully depicts individual and collective memory, the legacy of the Soviet system, and the transformation in people's behavior and mindset. In this regard, his stories are not only critical

portrayals of post-Soviet society but also deep literary reflections aimed at understanding its spirit. Baycan's language is harsh, ironic, and laden with sarcasm, provoking not just emotional but also intellectual responses from the reader. Ultimately, Seymour Baycan stands as a significant figure in modern Azerbaijani literature, and his short stories serve as valuable literary sources for understanding the contradictions of the post-Soviet period.

Keywords: Transitional period, Critical realism, Ideological vacuum, Individual and collective memory, Social degradation

РЕЗЮМЕ

Изображение постсоветского общества занимает центральное место в рассказах Сеймура Байджана. Автор с резким критическим реализмом раскрывает социальные, нравственные и политические дилеммы азербайджанского общества переходного периода. Герои Байджана зачастую ищут своё место в идеологическом вакууме, возникшем после краха системы, застряв между прошлым и современностью, утратив прежние ценности. В его рассказах на первый план выходят такие проблемы, как коррупция, социальная несправедливость, вынужденный конформизм, моральная деградация и распад личности. Байджан анализирует постсоветскую реальность не только на социальном, но и на психологическом и философском уровнях. Он мастерски изображает индивидуальную и коллективную память, наследие советской системы и трансформацию мышления и поведения. Таким образом, его рассказы являются не просто критическим портретом постсоветского общества, но и глубокой литературной рефлексией его духа. Язык Байджана резкий, ироничный и насыщен сарказмом, вызывая у читателя как эмоциональную, так и интеллектуальную реакцию. В конечном итоге, Сеймур Байджан — одна из ключевых фигур современной азербайджанской литературы, чьи произведения служат ценным источником для понимания противоречий постсоветской эпохи.

Ключевые слова: Переходный период, Критический реализм, Идеологический вакуум, Индивидуальная и коллективная память, Социальная деградация

Elmi rəhbər: prof. Vədirxan Əhmədli